

İSLAMOFOBİNİN TARİHİ VE KÜLTÜREL KÖKENLERİ

Şevket Yıldız*

Öz

İslamofobi, 21.yüzyılda Batı'da Müslüman nüfusun hızla artışı, göçmenler ve İslam dünyasında ortaya çıkan terör grupları gibi somut nedenlerle ortaya çıkan bir olgudur. Ancak aktüel nedenleri besleyecek tarihi imajlar islamofobiyi daha güçlü ve daha köklü bir tepkiye dönüştürmektedir. Diğer bir ifadeyle Batılı toplumların ve devletlerin Müslümanlarla güncel problemleri dönemsel bir eğilim olarak kalmayıp çeşitli olumsuz imajlar ve yanlış bilgilerden oluşan devasa bir tarihsel arka plana yaslanmaktadır. Bu durumda İslamofobiyi yalnızca konjonktürün bir ürünü olarak görmenin yanıltıcı ve eksik bir okuma olduğunu söyleyebiliriz. Bu çalışma, İslamofobinin tarihi kökenlerine inilerek ve tarihsel dönüşümlerini izleyerek daha sağlıklı bir şekilde okunacağı ve daha doğru anlaşılacağı savına dayanmaktadır. Ancak bu şekilde İslamofobiyle mücadelede çeşitli stratejiler geliştirmek ve etkili yöntemler uygulamak mümkün olabilir. Ayrıca yine ancak bu şekilde Batılı toplumların İslam'a ve Müslümanlara yönelik kanaatlerini ciddi bir biçimde sorgulamalarının yolu açılmış olur. Aynı şekilde Müslüman toplumlar için de meseleyi sadece konjonktürel bir durum olarak ele alma kolaylığından uzaklaşmış olur. Bu çalışmada Hıristiyan polemikleri, Puvatya savaşı, Reconquista hareketi, Haçlı seferleri ve Dante'nin İlahi Komedyası gibi başlıca tarihi olgular seçilmiş ve İslamofobinin ortaya çıkışındaki ve gelişmesindeki etkilerine değinilmiştir..

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, İslamofobi, Batı, İslam, Oryantalizm, İmaj.

HISTORICAL AND CULTURAL ORIGINS OF ISLAMOPHOBIA

Abstract

Islamophobia is event to have emerged for concrete reasons such as the rapid rise of the Muslim population in the West in the 21st century, immigrants and terrorist groups that emerged in the Islamic world. However, historical images that feed current causes turn Islamophobia into a stronger and more radical response. In other words, the current problems of Western societies and states with Muslims are not a periodic tendency but lean on a gigantic historical background consisting of various negative images and misinformation. In this case, we can say that seeing Islamophobia as a product of the conjuncture is a misleading and incomplete reading. This study is based on the argument that Islamophobia can be read and understood more accurately by going down to its historical roots and following its historical transformations. Only in this way it can be possible to develop various strategies and implement effective methods in the fight against Islamophobia. And again, only in this way it will be possible for Western societies to seriously question their beliefs about Islam and Muslims. Likewise, Muslim societies can avoid the convenience of considering the issue only as a conjunctural situation. In this research, the main

* Dr. Öğr. Üyesi. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Anabilim Dalı.

e-mail: sevketyildiz@uludag.edu.tr, **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-3725-4501>

Atıf/Citation: Yıldız, Şevket. "İslamofobinin Tarihi ve Kültürel Kökenleri". *BAİD* 17 (Haziran 2023), 35-49.

historical facts such as Christian polemics, the Puvatya war, the Reconquista movement, the Crusades and Dante's Divine Comedy were selected and their effects on the emergence and development of Islamophobia were mentioned.

Keywords: History of Islam, Islamophobia, West, Islam, Orientalism, Image.

Giriş

Günümüz jeokültürünün en önemli konularından birisi olan İslamofobi, 19. yüzyıldan itibaren Batılı toplumlar ve öteki halklar şeklinde özetlenebilecek sömürgeciler ve sömürgeler biçimindeki bir dikotomiye yaslanmaktadır. Aktüel İslamofobik imajlar, tarihi köklerine inildiğinde genelde Doğu, özelde ise İslam üzerinde bir ötekileştirmeye dayanmaktadır. M.Ö. 4. Asırda yaşanan Yunan-Pers savaşları, Batılı halkların öteki imajında önemli bir kırılma teşkil etmiştir.¹ Aslında oldukça medeni ve gelişmiş olduğunu bildikleri Persler, uzun savaşlar ve mağlubiyetler sonucunda Yunanlılarca barbar Doğululara dönüştürülmüştür.² Çok geçmeden M.Ö. 334'te Büyük İskender'in Asya Seferi ve başarılarıyla rövanş alınmış olmasına rağmen medeni Batılı karşısında barbar Doğulu imajı kalıcı hale gelmiştir. Daha sonraki asırlarda ortaya çıkan Büyük Hun Göçleri gibi Doğu'dan gelen tüm saldırılar ve göç hareketleri barbar istilası olarak nitelendirilmiştir. Kuzey'den gelen ve Avrupa'ya yerleşen Gotlar da Vandalus/Vandal "Barbar" şeklinde nitelendirilmiştir.³ Anglo-Sakson halkların Avrupa'daki yerleşik halklarla kaynaşması bu dikotomi nedeniyle çok uzun süre almıştır.

Antik dönemden beri Asyalı, Avrupalı tarafından konuşurdu ve kendisine sorulmadan Doğu adına konuşma ve onu temsil etme hakkı Avrupalının temel tutumu oldu. Orta Çağ'da Müslümanlara karşı gelişen Batılı ötekileştirme tutumunun kökeni Yunan'a ve yakın şark ile yapılan savaşlara dayanır. Buna göre Batı her zaman değişim ve gelişimi temsil ederken Doğu ise durağan ve tutucu olarak kalır.⁴

İslam öncesi barbar, vahşi, akılsız, içgüdüleriyle hareket eden Doğu; akıllı, güçlü ve seçkin olan Batı'nın öteki imajını oluştururken İslam'ın ortaya çıkışıyla birlikte İslam dini ve Müslümanlar öteki konumuna geçmiştir. Kudüs başta olmak üzere Hıristiyan topraklarının birer birer Müslümanların eline geçmesi Batı-Doğu çatışmasını Batı -İslam kavgasına dönüştürmüştür. Batı'da biriken

¹ Edward Said, *Şarkiyatçılık*, çev. Berna Ülner (İstanbul: Metis Yayınları, 1999), 65-66.

² Herodot'un Perslerin saldırıları ve Pers kültürüne dair anlatıları barbar Asyalı/Doğulu imajının oluşumuna ayrı bir katkı sunmuştur. Bu konuda bkz. Herodotos, *Tarih*, çev. Muntekim Ökmen (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006), 57-77.

³ Umberto Eco, *Ortaçağ I*, çev. Leyla Tonguç Basmacı (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2010), 64-69.

⁴ Rene Guenon, *Doğu Düşüncesi*, çev. L.F. Topaçoğlu (İstanbul: İz Yayıncılık, 1997), 33.

İslam karşıtlığı Haçlı seferleriyle Hıristiyan-İslam çekişmesiyle noktalanmıştır. Bu durumda Müslümanlar Ehl-i kitap ismiyle Hıristiyanlara yakın olduklarını ifade etmeye çalışırken ilk Batılı yorumlar genellikle İslam ile Hıristiyanlığın ayrılığı ve birbirinden farklılığı üzerinde durmuşlardır.

Batı'da ilk dönemde İslam üzerine yapılan çalışmalar büyük ölçüde Müslümanların orijinal kaynaklarından ziyade Batılı yazar ve seyyahların görüşleri ya da bir takım hurafe ve söylentilere dayanmaktadır. Bu durum da Hz. Muhammed ile ilgili bir takım olumsuz değerlendirmeler yapılmasına neden olmuştur.⁵ Buna göre bazen Müslümanlar putperest, Hz. Muhammed de onların ilahı olarak görülmüş, bazen Hz. Peygamber bir şeytan olarak nitelendirilmiş, bazen Hıristiyanlığı yıkmak isteyen bir Yahudi, bazen de Hıristiyanlığı bölmek isteyen sapkın bir Hıristiyan olarak görülmüştür. Bazı araştırmacılar ise İslam'ı, tanrısı Muhammed, Ali ve Saladin'den oluşan bir putperest din olarak tasvir etmişlerdir.

Müslümanlara dair bu ilk imajlar ne yazık ki sadece ilgili yazarlarla sınırlı kalmamış ve Orta Çağ Batı toplumunda önemli bir kesim tarafından da kabul görmüştür. İslam üzerine bu ilk olumsuz imajlar zamanla değişim geçirmiş olsa ve çeşitli coğrafyalarda farklı uygulamalarla zenginleşse bile temel bakış açılarını korumuş ve sürdürmüştür. Daha sonra ortaya çıkan imajlar büyük ölçüde bu ilk imajların üstüne bina edilmiştir. Bu çalışmada Batı'da günümüzde yaygın olan ve yaygınlaştırılan olumsuz İslam imajlarını besleyen temel tarihi olgular üzerinde durulacaktır. Bu olgular Batı toplumundaki İslam imajlarının ortaya çıkışında ve yaygınlaşmasında önemli bir yere sahip olmuşlardır.

1. Polemik Türü Eserler

Avrupa toplumlarında İslam üzerine olumsuz imajların kökenlerinden birisi fetihlerle birlikte başlayan Hıristiyan polemikleridir. Bizans araştırmaları da büyük ölçüde İslam ve Hz. Peygamber üzerine polemiklerden oluşur. Polemiklerin en meşhuru ve Batı'da en etkilisi ise Emevi Sarayı çalışanı Doğulu bir Hıristiyan olan John of Damascus (Yuhanna ed-Dimeşki, M. 676-749)⁶ ve onun risaleleridir.⁷ Onun "Müslümanlarla Diyalog" ve "Müslümanlarla Tartışmada Hıristiyanları Aydınlatma" adlı risaleleri batılı İslam

⁵ Bkz. İsmail Metin, *Fransız Oryantalizminde Hz. Muhammed İmajı*, (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2022), 4.

⁶ Allan Cutler, "Peter The Venerable and Islam," *Journal of American Oriental Society* 86, no.2 (1996): 184-189.

⁷ Hilal Görgün, "Muhammed," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 30: 474-476; İsmail Taşpınar, "Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dimeşki ve İslam," *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21, no. 2 (2001), 24.

araştırmacılarının İslam hakkındaki temel referansları olmuştur.⁸ Yuhanna, Kur'an'ın Hz. Muhammed tarafından yazıldığını savunmuş ve onu daha sonraki çoğu oryantalist tarafından tekrarlanan "yalancı peygamber" ve "şehvetperest" olarak vasıflandırmıştır.⁹

Müslümanların dinlerini kendilerinden ya da kendi eserlerinden doğrudan öğrenmek yerine Doğulu bir Hıristiyan'ın verdiği bilgilerin ve kanaatlerinin tercih edilmesi günümüzde olduğu gibi geçmişte de Batılı toplumların yönelimi ve islamofobik karakteri konusunda önemli bir ipucu vermektedir.

Batılı İslam araştırmacılarını derinden etkileyen ve İslam peygamberi ile ilgili temel kanaatleri oluşturan olgulardan birisi de 12. yüzyılda yaşamış Bizanslı yazarların az sayıdaki eserleridir. Bu eserlerin başlıcaları arasında Mainzli Embrico'nun "Vita Mahumeti" si, Compiegneli Valter'in "Otia de Machomete" si ve Nogentli Guibert'in "Gesta Dei per Francos" adlı çalışmaları sayılabilir.¹⁰

Batı'da ilk yüzyıllarda İslam üzerine yazılan birçok eser büyük ölçüde yazılı kaynaklara dayanmayıp İslam peygamberi hakkında Müslümanlarla ilgili anlatılan hikayelerden ve efsanelerden türetilmişlerdir. Peygamberin Hıristiyanlığı ortadan kaldırmak istemesi, sara hastası oluşu ve büyü yaparak başarı kazanması gibi temel kanaatleri dile getiren bu eserlerin büyük bölümü tamamıyla uydurulmuş hikayelerden oluşuyordu.¹¹

Dimeşkli John (Yuhanna)'un peygamberin bir rahiple görüşmesi ve evlilikleri gibi sınırlı bazı bilgilerden yola çıkarak onu Hıristiyanlığı çarpıtan bir "sahtekâr" ve "şehvetperest" bir kişi olarak tasviri Bizanslı yazarlarca da daha da abartılarak sürdürülmüştür.¹² Kin ve nefret kokan bu çalışmalar Latin Avrupalı bazı yazarlar tarafından da hiç düşünülmeden kabul edilmiş ve asırlarca Batı'daki İslam ve peygamber hakkındaki olumsuz imajların temelini oluşturmuştur. Edward Said'in çok isabetli bir şekilde temellendirdiği gibi bu kin ve nefret duygusu ilk çağlardaki barbar Persli ve Doğulu imajından beslenmektedir.¹³

⁸ Albert Hourani, *Batı Düşüncesinde İslam*, çev. Mehmed Kürşad Atalar (İstanbul: Pınar Yayınları, 1996), 28-29; Asaf Hüseyin, *Batının İslamla Kavgası* (İstanbul: Pınar Yayınları, 1991), 13-14.

⁹ Şenol Korkut, "Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed (s.a.s.) İmajı (Genel Bir Okuma)," *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34, no. 1 (2008), 12.

¹⁰ Southern, *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*, 37.

¹¹ Southern, *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*, 37-38; Korkut, *Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed (s.a.s.) İmajı*, 12.

¹² Rana Kabbani, *Avrupanın Doğru Söylenceleri*, çev. Pınar Kaya, Gökhan Doğramacı (İstanbul: Yayınevi, 1998), 32.

¹³ Said, *Şarkiyatçılık*, 65-66.

2. Sarazen Kavramı

Batı'daki İslam imajını oluşturan temellerden birisi de belirli kavramların üretilmesi ve yaygınlaştırılması yoluyla olmuştur. Günümüzde islamofobiyi destekleyen ve güçlendiren çok sayıda kavram üretilmiş ve yaygınlaştırılmıştır. "Müslüman Terörist", "Radikal Müslüman", "Kökten Dinci Müslüman" ve "Cihatçı Müslüman" vb. şeklindeki kavramlar sıklıkla Müslüman toplumlari ötekileştirmeye yol açmaktadır. Orta çağda Müslümanlar hakkında kullanılan ilk kavramlardan birisinin "Sarazen" olduğu söylenebilir.¹⁴

Sarazen kelimesinin kullanımındaki karışıklıklar¹⁵ bir yana bırakılırsa kavram, arka planında orta çağ boyunca melankolik hal almış Yahudi nefretini taşımaktadır. Sarazen, Müslüman fatihleri de Yahudilerle birlikte "Hacer'in Çocukları" olarak kabul eden ve Hıristiyanlığın düşmanları biçiminde anlaşılan bir kavramdır. Hıristiyan sembolizminde Hacer ve onun çocukları olan Yahudiler biçimindeki ön kabul, özel olarak Müslümanları ifade için bu kavramla kullanılmaya başlanmıştır. Ne var ki Sarazen kavramı yazılı bir geleneğe dayanmayıp Bede ve Sevilleli İsidore gibi İspanyol Kitabı Mukaddes yorumcularınca Endülüslü fatihlere bakılarak içi doldurulmuş ve öylece yaygınlık kazanmıştır.¹⁶

Sarazen adı verilen bu yeni imaj Müslümanları nitelemek için kullanılmaya başlanmış ve asırlarca Batılı halklardaki varlığını korumuştur. Olumsuz birçok imajı içinde bulunduran Sarazen kavramı Batılılar ve Müslümanlar şeklinde kalıcı bir dikotomi oluşturmuştur.

Doğru Roma (Bizans) ile başlayan karşılaşmalar kısa sürede Endülüs ve Sicilya üzerinden Batı Roma'yı da tehdit eder hale gelmiştir. Bu durum Batılı devletler ve halkları, düşmanları olan Müslüman fatihlere karşı olumsuz imajlara itmiştir. Ancak bu durum Avrupa içinde ortak düşmana karşı bir toparlanma ve birlik olma düşüncesi ortaya çıkarmıştır. Diğer bir ifadeyle "Batı" denilen ortak kimliği oluşturan şey Batılı halkların ortak yönlerinden çok ortak düşman olarak tanımlanan "İslam" karşısındaki duruşlarını sembolize etmiştir.

¹⁴ Hüseyin, *Batının İslamla Kavgası*, 14-15; Metin, *Fransız Oryantalizminde Hz. Muhammed İmaji*, 62-65.

¹⁵ Southern, *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*, 23-28.

¹⁶ Southern, *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*, 24-27; Bazı araştırmacılar Sarazen kavramının ilk defa John of Damascus (Yuhanna ed-Dimeşki) tarafından Araplar için kullanıldığını söylerler. Bkz. Hüseyin, *Batının İslamla Kavgası*, 14-15.

3. Puvatya/Tur Yenilgisi ve Roland Şarkıları

Fransa Kralı Şarl Martel tarafından m.732 yılında Endülüs ordusunun Poitiers yakınlarında yenilgiye uğratılması¹⁷ Batı dünyasında İslam ve Müslümanlar hakkındaki imajların yeni bir biçim almasına yol açtı. Batı edebiyatında bu savaşta Fransız askerlerin kahramanlıkları ve Müslüman askerlerin zayıflıkları ve yenilgilerini konu alan şiirler yazıldı ve şarkılar söylendi.¹⁸

Roland şarkıları (The Chanson de Roland)¹⁹ adı verilen bu şarkılarda Müslümanlar Apollon, Tervagan, Mahomet isimli üç tanrıya tapan putperestler olarak tasvir edilmiştir.²⁰ Roland şarkıları 11. yüzyılda Troubadour ismiyle Güney Fransa'da, 12. yüzyılda da Almanya'da Minnesanger adı verilen şarkılara öncülük etmiş ve 14. yüzyıla kadar Avrupa'nın büyük bir kısmında etkili olmuştur.

Roland şarkıları Batı toplumlarında İslam ile ilgili imajların gerçek bir karşılaşma olmasına rağmen gerçek dışı bilgilerle nasil yayıldığıının ve kabul gördüğünün önemli bir kanıtı olarak tarihe geçmiştir.²¹

4. Reconquista ve Mütercim Rahipler

Endülüs Emevi Devleti'nin yıkılışını fırsat bilen İspanyol Krallar topraklarını yeniden Müslümanlardan almak üzere sistematik bir mücadeleye girişmişler ve 1080 yılında Toledo'yu ele geçirerek somut ilk başarılarını ortaya koymuşlardır. Yeniden fetih anlamına gelen Reconquista hareketi on yıl sonra başlayacak Haçlı Seferleri'nin de en önemli motivasyon aracı olmuştur.

1031 yılında Endülüs Emevi Devleti'nin yıkılışı ile ortaya çıkan siyasi dağınıklığı fırsat bilen Kastilya krallığı İber yarımadasını yeniden ele geçirme düşüncesiyle Endülüs topraklarına saldırmış ve Tuleytula'yı ele geçirmiştir. Bu durum Hıristiyan krallıklar arasında Reconquista adlı bir hareketin güçlü bir şekilde doğmasına neden olmuştur.²²

Toledo'yu ele geçiren İspanyollar Batı Dünyası'nın İslam ile ilgili ilk sistematik çeviri yapan bürosunu açmışlardır. Papalığın da desteğini alan bu proje daha sonra diğer ele geçirilen İspanyol şehirlerinde ve oradan da İtalya'ya geçerek

¹⁷ M. Abdullah İnan, *Devletü'l-İslam fi'l-Endelüs I-VII* (Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1988), I:92-112.

¹⁸ Henri Pirenne, *Muhammad and Charlamagne*, 156-157.

¹⁹ Peter S. Hawkins, "Hıristiyanı Şiir," çev. Adem Çalışkan, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3, no. 1 (2003), 235-236.

²⁰ Southern, *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*, 39; Said, *Şarkiyatçılık*, 70-71.

²¹ Kabbani, *Avrupanın Doğu Söylenceleri*, 32-33.

²² Mehmet Özdemir, *Endülüs Müslümanları (Siyasi Tarih)*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 153-155.

büyük bir bilimsel hareketlilik başlatmıştır.²³ Diğer taraftan bu bürolarda çalışan rahipler kendi yazdıkları eserler ve çevirilere yazdıkları yorumlarla Batı'da İslam imajını etkilemişlerdir. Bu nedenle Endülüs medreselerinde eğitim gören rahipler oryantalistlerin öncüleri kabul edilir.²⁴ İslam araştırmacılarının öncüleri sayılan mütercimlerden Jerbert de Oraliac (938-1003), Constantinus Africanus (1087), Ugo di Santalla (1119), Dicuil (1125), Adelard of Bath (1070-1135) ve Pierre Le Venerable (1094-1157) en çok tanınanlar arasında yer almaktadır.²⁵

Aziz Peter ismiyle bilinen Fransız asıllı Pierre Maurice de Montboissier (1084-1156) bu rahiplerden birisidir. Peter'in amacı İslam'ı iyice öğrenip onun sahteliğini ortaya koymak idi. Emrinde çalışan Hristiyan ve Yahudi mütercimlere birçok çeviri yaptırmıştır.²⁶ Aziz Peter'in çalışmaları 14. yüzyıl sonlarına değin Batılı İslam araştırmacılarının temel referansları olmuştur.²⁷

Cluny tarikatı rahibi Aziz Peter'den sonra Dominikan rahibi Rikoldo of Montercnoce (1243-1320) "Confutatio Alcorani" adlı eseriyle Kur'an'ın Tanrı tarafından gönderilmediğini, Şeytani bir eser olduğunu ve Kitab-ı Mukaddes ile uyummadığını uzun uzun anlatmıştır. Onun bu çalışması Batı'da uzun yıllar aşılamayacak bir eser olarak görülmüştür. Bir diğer rahip Raymond Lull (1235-1316) Müslümanlara karşı Papalığı kıskırtmış ve Moğollarla bile ittifak yapmayı teklif etmiştir. İspanyol Kardinal John at Segovia (1458), Alman Kardinal Nicholas of Cusa (1401-1464), Fransız Jean Germain (1400-1461) ve İtalyan papa Areas Silvius (1405-1464) Batı'daki olumsuz İslam imajının oluşmasına etki eden diğer başlıca Batılı yazarlar arasında sayılabilir.²⁸

12. asırda Toledo Keşişleri Avrupa'da İslam araştırmaları için yoğun bir çeviri hareketine öncülük etmişlerdir. Batı'daki sistematik ve büyük çeviri hareketi Endülüs ve Sicilya topraklarında başlayarak tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Rönesans ve Reform hareketlerinin ortaya çıkışına zemin hazırlayan bu çalışmalar sayesinde Arapça çok sayıda eser İspanyolca başta olmak üzere Batı dillerine çevrilmiştir.²⁹ 13. asırda Dominik araştırma evleri Avrupa'da İslam

²³ Said, *Şarkiyatçılık*, 59; Necip el-Akîkî, *el-Müsteşrikûn* (Mısır: Dâru'l-Maârif, 1964), 120.

²⁴ el-Akiki, *el-Müsteşrikun*, 120.

²⁵ Mustafa Sîbâî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, çev. Doç. Dr. Mücteba Uğur (İstanbul: Beyan Yayınları, 1993), 34.

²⁶ Southern, *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*, 44-45; Hüseyin, *Batının İslamla Kavgası*, 16.

²⁷ Hourani, *Batı Düşüncesinde İslam*, 27; Hüseyin, *Batının İslamla Kavgası*, 17; Southern, *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*, 43-45.

²⁸ Hüseyin, *Batının İslamla Kavgası*, 20-21; Southern, *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*, 71-72.

²⁹ Charles H. Haskins, "Arabic Science in Western Europe," *Isis* 7, no. 3 (1925), 478-485; Fuat Sezgin, *İslam Kültür Dünyasının Bilimler Tarihindeki Yeri* (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi TÜBA, 2004), 20-21.

araştırmalarıyla meşhur olmuşlardır.³⁰ Bu dönemde İslam araştırmaları İspanya sınırlarını aşarak İtalya ve Fransa’da da yoğun olarak yapılmaya başlanmıştır.

Bir yandan Batı dünyasının aydınlanmasına katkı sağlayan çeviriler diğer yandan İslam dünyasını daha yakından tanımayı da sağlamıştır. Böylece İslam’ı ve Müslümanları kendi eserlerinden tanıma girişimi, Batı’da yer yer önyargıdan uzak sağduyulu yorumlara imkân vermiştir. Yerleşik İslam imajlarını çok fazla etkileyemeyen ve büyük ölçüde yaygın ve gerçek dışı olumsuz imajların gölgesinde kalan bu çalışmalar da Batılı bilim ve düşünce çevrelerinde ciddi bir ilgiye ve gizli bir sempatiye yol açmıştır.

İslam’a karşı nispeten tarafsız olmaya çalışan ve İslam kültürüne büyük bir sempati besleyen kişilerden birisi Sicilya Kralı II. Frederic’tir. 1215 yılında Almanya imparatoru olan II. Frederic, Napoli Üniversitesi’nde Arapça öğretimiyle uğraşan bir akademi kurmuştur. Ne var ki onun bu gayretleri Hristiyan dünyası ve Kilise tarafından pek hoş karşılanmamış ve 1239 yılında Papa IV. Gregory tarafından aforoz edilmiştir.³¹

5. Haçlı Seferleri

Haçlı kavramı 11. yüzyılın sonlarında başlayan ilk haçlı seferiyle birlikte Batılı toplumların İslam imajında yaygın etkiye sahip olmuş ve günümüze kadar da etkisini sürdürmüştür.³² Aslında Hristiyanlığa özgü bir sembol olan “haç” 16. yüzyıla kadar süren İslam dünyasına yönelik Batılı sistematik saldırılarla “hilal” in karşıtı olarak kullanılmıştır.³³

Haçlı Seferleri geç orta çağda İslam fetihleriyle kıtada iyice sıkışmış olan Avrupa toplumu için -ortak düşman üzerinden- içeride ciddi bir toparlanma ve aynı zamanda da negatif enerjiyi dışarı atma girişimi sayılabilir. Avrupa’da fakir halk tabakasının oluşturduğu sosyal sorunlara ve feodal beyler arasındaki çekişmelerin yol açtığı siyasi krizlere en güçlü çözüm aracı olarak bir dış düşman bulunmuştur. İslam ve Müslümanlara karşı savaşmak sadece dünyevi imkanlara kavuşmak değil cennete gitmenin de en garanti yolu olmuştur. Bu nedenle de papalık ve krallar ısrarla ve bilinçli bir şekilde Müslümanlarla ilgili negatif algıyı pekiştirmişlerdir.³⁴

³⁰ Hourani, *Batı Düşüncesinde İslam*, 27.

³¹ M. Hamdi Zakzük, *Oryantalizm veya Medeniyet Hesaplaşmasının Arka Planı* (İzmir: Işık Yayınları, 1993), 16.

³² Umberto Eco, *Ortaçağ II*, çev. Leyla Tonguç (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2015), 49-58.

³³ Hüseyin, *Batının İslamla Kavgası*, 27-33.

³⁴ Southern, *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*, 46-53; Ahmet Ocak, “Haçlı Seferlerinin Ortaya Çıkışı Ve (Doğu-Batı Dünyaları Açısından) Doğurduğu Sonuçlar,” *Abant İzzet Baysal*

16. yüzyıldan itibaren Batı'da coğrafi keşifler ve kolonileştirme hareketine yol açacak özgüven duygusu Haçlı Seferleri sürecinde oluşmuştur.³⁵ Ne var ki bu tarihlerden sonra artık Kudüs hedefli bir girişime gerek kalmamış olmasına rağmen İslam'ı ve Müslümanları ötekileştirmede Haçlı kavramı günümüze dek kullanılmaya devam etmiştir.³⁶

6. Seyyahlar

Seyyahlar tarih boyunca toplumların ötekilerle ilgili imajını belirlemede önemli bir rol oynamışlardır. Batı dünyası Yunanlı seyyah ve tarihçi Herodot'un bilgi ve kanaatleriyle ilk çağlarda Perslere dair belirli kanaatlere sahip olmuştur.³⁷ Orta çağda ise özellikle XII. yüzyıldan itibaren Batılı seyyahlar İslam dünyasına yaptıkları yolculukları anlatmak sureti ile Batıdaki İslam ve Müslüman imajını ciddi bir şekilde etkilemişlerdir.³⁸ Batılı seyyahlar, İslam dünyasına ilgi duymaları, bilimsel keşif amacı gütmeleri ve turistik gezi yapmak istemeleri dışında Müslümanları yakından görmek suretiyle Hıristiyanlığın üstünlüğünü kanıtlama gibi bir amaçları olduğunu da gizlememektedirler. Bu dönemde yaşayan Batılı seyyahlardan birisi William Lithgow'dur. Müslümanlara karşı önyargılıdır ve eserinde Müslümanları iki kafir grubuna ayırır: 1. Tahammül Edilebilir Olanlar: Türkler ve Mağribliler 2. Tahammül Edilemez Olanlar: Araplar.³⁹

Batılı halkların Müslümanlar konusunda gerçek bilgiden daha çok efsaneler duyma isteği seyyahların hayal güçlerini zorlamalarına neden olmuştur.⁴⁰ Prester John efsanesi bu konuda bir örnek olarak gösterilebilir.⁴¹ 1200'lü yıllarda Papa'ya gelen Doğulu Hıristiyan bir kralın Kudüs'e yardım müjdesini içeren elçi ve mektuba dair söylenti, Marco Polo başta olmak üzere birçok seyyahın ilgisini çekmiştir. Seyyahların bizzat görüp tanıştıkları ve ordusunun büyüklüğüne hayran kaldıkları muhteşem Hıristiyan kral Prester John'a dair anlatılar Batı'da masallara, şiirlere ve şarkılara konu olmuş ve bir kurtarıcı İsa gibi beklenmiştir. Prester John'un hikayesi hızla tüm Batı'da yayılmasına

---

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 14, no. 3 (2014), 133; Claude Cahen, "İslam ve Haçlılar," çev. İsmet Kayaoğlu, *Bellekten* 51, no. 200 (1987), 1045-1047.

³⁵ Umberto Eco, *Ortaçağ II*, 59-65; Şaban Ali Düzgün, "İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler," *İslami Araştırmalar Dergisi* 14, no. 3-4 (2001), 358.

³⁶ Hüseyin, *Batının İslamla Kavgası*, 27-36.

³⁷ Herodotos, *Tarih*, 5-78.

³⁸ Hüseyin, *Batının İslamla Kavgası*, 40-49.

³⁹ Hüseyin, *Batının İslamla Kavgası*, 39.

⁴⁰ Hüseyin, *Batının İslamla Kavgası*, 37-50.

⁴¹ Geoff Watson, "1200-1800 Yılları Arasında Batı'daki Orta Asya İmajı," *Türkler 8* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 334-344.

rağmen tarihte böyle bir kralın ve krallığının kanıtı olabilecek hiçbir iz bulunamamıştır. İlk başlarda bu krallığın Moğollar olma ihtimali üzerinde durulmuş ancak Moğol akınları Avrupa'yı da etkilemeye başlayınca beklenti ve ümit yerini gerçek dışı bir efsaneye bırakmıştır.⁴²

Abbasi elçileri tarafından hediye edildiği söylenen Binbir Gece Masalları ise seyyahların anlattığı Doğu ve İslam imajının delili ve kanıtı olarak algılanmış ve Müslümanlar hakkında en önemli başucu eserler arasında yer almıştır.⁴³ Batılı seyyahların Müslüman imajına etkileri daha sonra da artarak devam etmiş, saraylar ve harem anlatıları resimlerle süslenerek anlatılara gerçeklik kazandırılmıştır. 21. yüzyılda halen Doğu ve İslam dünyasıyla ilgili sinema ve romanlarda egzotik Doğu ve harem sahneleri aynı hislerle vurgulanmakta ve Batı'da büyük ölçüde kabul görmektedir.⁴⁴

Batılı seyyahların kaynağı bilinmeyen söylentileri ve kendi hayallerini gerçekmiş gibi anlattıkları seyahat yazını, Batı'da var olan olumsuz Müslüman imajını daha da pekiştirmiştir. Cinlerle, garip yaratıklarla iç içe yaşayan zalim ve gaddar kralları olan, akıldan yoksun içgüdüleriyle hareket eden şehvet dolu yaşamlarıyla vahşi bir toplum imajı seyyahların anlatılarıyla gerçek bir algıya dönüşmüştür. Seyyahların ürettiği bu bilgilerle Batı dünyasında güçlü bir Doğu/İslam efsanesi oluşmuştur.⁴⁵

Seyyahların, hayal güçleriyle süslenen eserleri Batılı okuyucu için oldukça cezbediciydi. Buna göre Müslüman yöneticilerin saraylardaki harem sahneleri ile nasıl şehvet düşkünü olduklarına ve hata yapan hizmetliler hakkında gözlerini kırpmadan ölüm emri vermeleri de despotluklarına delil olarak gösterilir. Seyyahların anlatılarında Arap prensesleri de Batılı seyyaha aşık olup onunla birlikte kaçmak ister. Bu sahneler ilk seyyahlardan beri tekrar tekrar farklı isimler ve farklı mekanlarda yaşanır. Hiçbir gerçekliğe dayanmasa bile bu anlatılar bir Batılının Müslüman imajıyla örtüşür ve onu besler.⁴⁶ Seyahat yazınları bu nedenle İslamofobinin tarihi ve kültürel kökenleri arasında yer almıştır.

⁴² Abdullah Mesut Ağır, "Orta Çağ Seyyahlarının Kayıtlarında Presbyter John ve Efsanenin Asya ve Afrika'daki Temelleri," *History Studies* 9, no. 2 (2017), A Tribute to Prof. Dr. Ali Birinci, 27-46.

⁴³ Kabbani, *Avrupanın Doğu Söylenceleri*, 44-47.

⁴⁴ Kabbani, *Avrupanın Doğu Söylenceleri*, 19-24.

⁴⁵ Kim M. Phillips, *Before Orientalism: Asian Peoples and Cultures in European Travel Writing 1245-1510* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2014), 19-20.

⁴⁶ Kabbani, *Avrupanın Doğu Söylenceleri*, 31-34.

7. Dante'nin İlahi Komedya'sı

Dante'nin İlahi Komedya⁴⁷ adlı eseri tek başına Batı'daki İslam imajını diğer benzerlerinden daha çok etkilemiş ve uzun asırlar boyunca Batı edebiyat ve sanatının ilham kaynaklarından birisi olmuştur. Yazar Cennet, Cehennem ve Araf isimli çalışmaları arasında Cehennem bölümünde İslam peygamberine de yer vermiş ve oradaki tasvir tüm Batı dünyasında meşhur olmuştur.⁴⁸

Dante cehennemi 9 kat olarak tasvir etmiş ve İbn-i Sina, İbn-i Rüşd ve Selahaddin gibi bazı Müslümanları daha az günahkarların bulunduğu ilk katlarda anlatmıştır. Daha sonra şehvet düşkünleri, oburlar, sapkınlar ve kafirler gibi bölümleri geçerek 8. kattaki bölüme gelir. 28. kantosuna denk gelen bu katta Dante Hz. Peygamber'i "Maometto" ismiyle anlatır. Burada Hz. Muhammed baştan aşağıya zebanilerce ikiye bölünmüş ve bağırsakları dışarı fırlamıştır. Aynı zamanda Hz. Ali'yi işaret ederek başına aynı şeylerin geldiğini pişmanlıkla Dante'ye anlatmaktadır.⁴⁹

Dante'nin Cehennem'deki Hz. Muhammed tasviri Batılı halkların İslam'ın yanlışlığıyla ilgili imajını pekiştirmiştir. Daha sonra birçok ünlü Batılı ressam tarafından da bu sahne resmedilerek İlahi Komedya'nın etkisi daha büyük ve daha yaygın hale getirilmiştir.⁵⁰

Oluşturduğu yaygın etki alanı ile Dante Batılı aydınlarda ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştur. Nitekim daha sonra gelen ve Batı edebiyatında önemli yeri olan çok sayıda yazar Dante'yi takip ederek olumsuz İslam imajı oluşmasına etki etmiştir.⁵¹

Sonuç

Batı'da İslam araştırmaları coğrafi keşifler sonrasında ciddi bir ivme kazanmış, Avrupa başkentlerinde Arap Dili ve Şarkiyat kürsüleri kurulmuştur. 18. yüzyıldan itibaren Doğu ve İslam araştırmaları Oryantalizm adı altında büyük bir disiplin haline gelmiş, İslam dünyasının ana kaynakları temin edilerek

⁴⁷ Dante Alighieri (1265–1321), *The Divine Comedy*, trans. John Ciardi (Berkeley, 2003).

⁴⁸ Hawkins, "Hıristiyani Şiir", 237.

⁴⁹ Said, *Şarkiyatçılık*, 78-79.

⁵⁰ William Blake, Gustave Dore, Botticelli ve Salvador Dali gibi ressamlar başta olmak üzere birçok Batılı ressam Dante'nin 28. Kanto'sunu konu edinen resimler yapmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dante_and_Virgil_Meet_Muhammad_and_His_Son-in-law,_Ali_in_Hell.jpg (Erişim: 17.03.2023); https://www.zombietime.com/mohammed_image_archive/dantes_inferno (Erişim: 17.03.2023).

⁵¹ Voltaire ve Henri de Bornier örnekleri için bkz. Metin, *Fransız Oryantalizminde Hz. Muhammed İmajı*, 71-72.

çevirileri, edisyon ve kritikleri yapılmıştır. Müslümanlarla sömürgecilik döneminde ortaya çıkan yakın tanışma ve eserlerin çevirisi ilk dönemlere nazaran daha gerçekçi bilgilere ulaşılmasını ve daha olumlu yaklaşımların ortaya çıkışını sağlamıştır. Ancak yine de Batılı toplumların İslam fobileri bazı yöneticiler tarafından ısrarla canlı tutulmaya ve yazılı ve görsel medya araçlarıyla sürdürülmeye çalışılmıştır.

İslamofobinin Batıdaki tarihi köklerini irdelemeye çalıştığımız bu makalede İslam hakkındaki imajları belirlemede etkili olan temel olgular vurgulanmıştır. Farklı kronolojide ve farklı Batılı kültürde İslam imajlarındaki değişimin de farklılaştığının bilincinde olarak Said'in ortak yetkeler dediği büyük ölçüde ortak olarak benimsenmiş imajlar üzerinde durulmuştur. İslamofobinin temel motive edicisi, geçmişte olduğu gibi bugün de büyük ölçüde İslam ve Müslümanlar hakkında gerçek dışı bilgi ve kanaatlerdir. Diğer yandan İslamofobi çoğunlukla gerçek bilgilerin çarpıtılmasından beslenmektedir. Ama daha da önemlisi lokal, küçük ve sınırlı gerçek bilgilerin büyütülmesi ile tüm Müslümanların itham edilmesi ve bir iki örnek üzerinden genellemeler yapılarak tarihi imajlarla benzeştirilmesi İslamofobi'nin en etkili yöntemi olarak görülebilir. Aktüel Batılı-Müslüman ilişkilerinin tarihi düşmanlıklar ve ötekileştirmelerle desteklenmesi her iki toplumu fiili gerçeklik dışına çıkarabilecek ve her iki medeniyete de zarar verebilecek nitelikte tehlikeler içermektedir. Diğer taraftan sosyal medya araçlarının yaygınlığı ve etkinliği de gerçek dışı ve sanal bir düşmanlığı/ötekileştirmeyi daha hızlı yayılabilir ve daha güçlü etki edebilir hale getirmektedir.

İslamofobi, Batı toplumunun tarihsel hafızasında yer etmiş olan bir takım nahoş hadiselerden ve tanımadığı coğrafya, inanç, düşünce ve insanlara karşı korkularından yola çıkılarak tutum alışına tipik bir örnektir. Batılı bazı karar vericiler ve aydınlar birtakım amaçlarla ve -belki de yine benzer korkularla- söz konusu toplumsal zaafı harekete geçirmeye her zaman istekli olmuşlardır. Günümüzde sinema, roman, tiyatro, resim, şiir gibi çeşitli sanat faaliyetleriyle ve multimedya araçlarıyla Batı toplumunun tarihsel korkuları ortaya çıkarılmakta ve pekiştirilmektedir. İslam dünyasındaki bir takım marjinal gruplar ve aykırı bireylerin -Müslüman toplumun çoğunluğu tarafından tasvip edilip edilmemesine ve aynı durumun Batı toplumunda da olmasına bakılmaksızın- davranışları topyekûn İslam dünyasını ve hatta İslam dinini olumsuzlama amacıyla kullanılmaktadır. Diğer taraftan İslamofobi'yi besleyen bir başka esaslı neden daha vardır; Aydınlanma döneminden beri Avrupa'yı insanlığın ve tarihin merkezine yerleştiren düşünme biçimi de ötekileştirmeyi güçlendirmektedir. Avrupa merkezci düşünme Batılı halkları diğer halklardan daha üstün, daha gelişmiş ve daha akıllı gören ve modern Batı medeniyeti karşısında diğer medeniyetleri insanlık tarihinin geçmiş ve basit bir hikayesi

olarak yorumlayan bir anlayışa dayanır. Bu düşünceye göre, diğer toplumlar ilkelikten tam olarak kurtulamamış, içgüdüleriyle hareket eden, despot yöneticilere tabi ve bağımlı yaşayan halklardan ibarettir. Batılı toplumların bu düşünce biçimi, ötekini ve özelde de Müslüman toplumun gerçekliğini - araştırma gereği duymadan- yargılamaya ve tutum almaya sevk etmektedir. Bu durum hem Müslüman toplumu oldukça rencide etmekte hem de Batılı toplumları yanlış ve haksız tutumlara sürüklemektedir.

Kaynaklar

- Ağır, Abdullah Mesut. "Orta Çağ Seyyahlarının Kayıtlarında Presbyter John ve Efsanenin Asya ve Afrika'daki Temelleri." *History Studies* 9, no. 2 (2017), A Tribute to Prof. Dr. Ali Birinci: 27-46.
- el-Akîkî, Necip. *el-Müsteşrikûn*. Mısır: Dâru'l-Maârif, 1964.
- Alighieri, Dante. (1265–1321). *The Divine Comedy*. trans. John Ciardi. Berkley, 2003.
- Cahen, Claude. "İslam ve Haçlılar." çev. İsmet Kayaoglu. *Belleter* 51, no. 200 (1987): 1045-1052.
- Cutler, Allan. "Peter The Venerable and Isam." *Journal of American Oriental Society* 86, no. 2 (1996): 184-198.
- Düzgün, Şaban Ali. "İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler." *İslami Araştırmalar Dergisi* 14, no. 3-4 (2001): 349-360.
- Eco, Umberto. *Ortaçağ I*. çev. Leyla Tonguç Basmacı. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2010.
- Eco, Umberto. *Ortaçağ II*. çev. Leyla Tonguç. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2015.
- Görgün, Hilal. "Muhammed." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 30. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020: 474-476.
- Guenon, Rene. *Doğu Düşüncesi*. çev. L. F. Topaçoğlu. İstanbul: İz Yayıncılık, 1997.
- Haskins, Charles H. "Arabic Science in Western Europe." *Isis* 7, no. 3 (1925): 478-485.
- Herodotos. *Tarih*. çev. Müntekim Ökmen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- Hourani, Albert. *Batı Düşüncesinde İslam*. çev. Mehmed Kürşad Atalar. İstanbul: Pinar Yayınları, 1996.
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dante_and_Virgil_Meet_Muhammad_and_His_Son-in-law,_Ali_in_Hell.jpg (Erişim: 17.03.2023).
- https://www.zombietime.com/mohammed_image_archive/dantes_inferno (Erişim: 17.03.2023).
- Hüseyin, Asaf. *Batının İslamla Kavgası*. İstanbul: Pinar Yayınları, 1991.
- İnan, M. Abdullah. *Devletü'l-İslam fi'l-Endelüs I-VII*. Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1988.
- Kabbani, Rana. *Avrupanın Doğu Söylenceleri*. çev. Pinar Kaya, Gökhan Doğramacı. İstanbul: Yayınevi, 1998.
- Korkut, Şenol. "Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed (s.a.s.) İmajı (Genel Bir Okuma)." *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34, no. 1 (2008): 5-54.
- Metin, İsmail. *Fransız Oryantalizminde Hz. Muhammed İmajı*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2022.
- Ocak, Ahmet. "Haçlı Seferlerinin Ortaya Çıkışı ve (Doğu-Batı Dünyaları Açısından) Doğurduğu Sonuçlar." *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14, no. 3 (2014): 133-155.

- Özdemir, Mehmet. *Endülüs Müslümanları (Siyasi Tarih)*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Peter S. Hawkins, "Hıristiyani Şiir." çev. Adem Çalışkan. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3, no. 1 (2003): 233-242.
- Phillips, Kim M. *Before Orientalism: Asian Peoples and Cultures in European Travel Writing 1245-1510*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2014.
- Pirenne, Henri. *Mohammed And Charlemagne*. London: George Allen & Unwin Ltd, 1939.
- Said, Edward. *Şarkiyatçılık*. çev. Berna Ülner. İstanbul: Metis Yayınları, 1999.
- Sezgin, Fuat. *İslam Kültür Dünyasının Bilimler Tarihindeki Yeri*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), 2004.
- Sıbâî, Mustafa. *Oryantalizm ve Oryantalistler*. çev. Doç. Dr. Mücteba Uğur. İstanbul: Beyan Yayınları, 1993.
- Southern, Richard. *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*. çev. Ahmet Aydoğan. İstanbul: Yöneliş Yayınları, 2000.
- Taşpınar, İsmail. "Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dimeşki (649-749) ve İslam." *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21, no. 2 (2001): 23-54.
- Watson, Geoff. "1200-1800 Yılları Arasında Batı'daki Orta Asya İmajı", *Türkler* 8. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002: 334-344.
- Zakzük, M. Hamdi. *Oryantalizm veya Medeniyet Hesaplaşmasının Arka Planı*. İzmir: Işık Yayınları, 1993.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı / Contribution of Authors

Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.
The research was conducted by a single author.

*****

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

*****

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale iThenticate yazılımıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism was detected.

*****

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules stated in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” were followed

*****